

Інформаційна довідка
щодо слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань соціальної
політики та захисту прав ветеранів на тему: «40 років Чорнобильської
катастрофи: реалії сьогодення та виклики майбутнього»*

Анотація. В інформаційній довідці надано пропозиції щодо слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів на тему: «40 років Чорнобильської катастрофи: реалії сьогодення та виклики майбутнього». Висвітлено досвід Японії стосовно подолання наслідків Великого східно-японського землетрусу та аварії на АЕС Фукусіма-1.

Ключові слова: Чорнобильська катастрофа; радіоактивні забруднення території; особи, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС; соціальний захист.

Вступ

26 квітня 2026 року виповнюється 40 років з моменту Чорнобильської катастрофи – однієї з наймасштабніший техногенних катастроф в історії людства, спричиненої вибухом на четвертому енергоблоці Чорнобильської атомної електростанції (Чорнобильської АЕС).

Із метою забезпечення належного вшанування мужності, самовідданості та високого професіоналізму учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській атомній електростанції, увічнення пам'яті загиблих, посилення державної підтримки громадян, які постраждали внаслідок цієї катастрофи, а також збереження історичної правди про трагедію світового масштабу, Верховною Радою України прийнято Постанову «Про вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та про заходи, пов'язані з 40-ми роковинами Чорнобильської катастрофи»¹. Актом передбачається проведення у 2026 році на загальнодержавному рівні пам'ятних, інформаційно-просвітницьких та соціально значущих заходів, присвячених 40-м роковинам Чорнобильської катастрофи. Розпорядженням Кабінету Міністрів України затверджено План заходів, пов'язаних із роковинами Чорнобильської катастрофи².

Основна частина

Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»³ (далі – Закон) визначені права громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. З метою реалізації Закону прийнято низку нормативно-правових актів, що регулюють відносини в означеній сфері. Водночас існуючі законодавчі інструменти щодо забезпечення соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, потребують удосконалення. Наразі основними

---

¹ Про вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та про заходи, пов'язані з 40-ми роковинами Чорнобильської катастрофи : Постанова Верховної Ради України від 4 грудня 2025 року № 4716-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4716-20#Text>

² План заходів, пов'язаних з 40-ми роковинами Чорнобильської катастрофи : Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 лютого 2026 року № 118-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2026-%D1%80#Text>

³ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 28 лютого 1991 року № 796-ІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12#Text>

проблемами соціального захисту згаданих осіб є недостатній рівень медичного обслуговування, пенсійного забезпечення, наявність бюрократичних перешкод у забезпеченні санаторно-курортним лікуванням тощо. Особливо гостро стоять питання забезпечення житлом і фінансування програм для людей з інвалідністю, які постраждали внаслідок катастрофи.

Слід згадати, що Конституційний Суд України у низці своїх рішень⁴ визнав неконституційним обмеження пенсій та пільг для громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, наголосивши, що держава зобов'язана забезпечувати високий рівень соціального захисту. Суд скасував обмеження максимального розміру пенсій, наголосивши, що виплати не можуть залежати від наявних фінансових ресурсів держави.

Як зазначалося, системними проблемами залишаються недостатній обсяг фінансування програм підтримки, неефективність системи компенсацій і пільг, обмежений доступ до санаторно-курортного лікування та суперечності у законодавстві щодо визначення розмірів щорічної грошової допомоги та розміру середньої вартості путівки. Тривалий час складною була ситуація з отриманням певних медичних послуг та ліків, що стало наслідком реорганізації медичних закладів, які надають допомогу особам, постраждалим від радіаційного опромінення⁵. Однак, у 2025 році Міністерством охорони здоров'я України оновлено мережу закладів, які надають медичну допомогу постраждалим, а також розширено доступ до безоплатних сервісів. Зокрема, передбачається, що з 2026 року відповідна категорія пацієнтів отримає можливість безоплатного зубопротезування та планової стоматологічної допомоги⁶.

Окремої уваги потребують питання захисту навколишнього природного середовища, оскільки техногенна катастрофа завдала значної шкоди довкіллю. Слід зазначити, що тенденції відновлення Чорнобильської зони спрямовані на забезпечення радіаційної безпеки, розвиток відновлюваної енергетики⁷, проведення наукових досліджень і перетворення зони відчуження на природний заповідник тощо.

У цьому контексті, на нашу думку, доцільно звернути увагу на досвід **Японії** щодо подолання наслідків землетрусу та аварії на атомній електростанції Фукусіма-1, що сталася 11 березня 2011 року. Цю техногенну катастрофу

⁴ Рішення у справі за конституційною скаргою Атаманчука Василя Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів статті 2 Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011 року № 3668–VI, першого речення частини третьої статті 67 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796–XII (щодо гарантованого рівня соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи). URL: <https://ccu.gov.ua/docs/6676> ; Рішення у справі за конституційною скаргою громадянина України Дяченка Олександра Миколайовича та інших громадян України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту 13 пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va01p710-21#Text>

⁵ Посилення соцзахисту постраждалих від аварії на ЧАЕС: Рахункова палата взяла участь у засіданні ТСК Верховної Ради. *Рахункова палата*. URL: <https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=2666>

⁶ Безоплатні медпослуги для громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: які зміни готує МОЗ. URL: <https://thepharma.media/uk/news/40459-bezoplatni-medposlugi-dlya-gromadyan-yaki-postrazdali-vnaslidok-cornobilskoyi-katastrofi-yaki-zmini-gotuje-moz-15122025>

⁷ ЧАЕС: від «зони відчуження» – до території відновлення. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3985704-caes-vid-zoni-vidczuzenna-do-teritorii-vidnovlenna.html>

називають найбільшим атомним інцидентом із часів аварії на Чорнобильській АЕС. Внаслідок аварії понад 120 тисяч людей були змушені покинути свої домівки у зв'язку із забрудненням місцевості, де вони проживали⁸.

Наразі урядом Японії здійснено комплекс заходів щодо надання компенсацій за житло, соціальної допомоги, відновлення територій тощо. Прийнято низку нормативно-правових актів, спрямованих на протидію наслідкам ядерної катастрофи, зокрема закони: про компенсацію ядерної шкоди⁹, про підтримку дітей та жертв ядерних аварій¹⁰, про спеціальні заходи щодо реконструкції та ревіталізації Фукусіми¹¹, про спеціальні заходи щодо поводження із забрудненням навколишнього середовища радіоактивними матеріалами¹². Так, Законом про підтримку дітей та жертв ядерних аварій врегульовані питання соціального захисту осіб, постраждалих від аварії на АЕС Фукусіма-1, і встановлено низку соціальних пільг та послуг, спрямованих на підтримку постраждалих громадян (особливо жінок і дітей). Це стосується, зокрема: проведення медичних обстежень протягом життя, надання підтримки в пошуку та відновленні житла, надання фінансових компенсацій у рамках урядових програм, психологічної допомоги, підтримки у працевлаштуванні та навчанні.

Міністерством реконструкції¹³ створено робочу групу з протидії наслідкам ядерної катастрофи, до складу якої залучено представників галузевих міністерств¹⁴. Наразі напрацьовано спільні ініціативи за чотирма основними напрямками, що охоплюють широкий спектр заходів щодо: контролю продукції з постраждалих від стихійного лиха районів та оцінки рівнів радіації навколишнього середовища; надання інформації щодо впливу радіоактивних матеріалів на здоров'я; відновлення туризму в постраждалих від стихійного лиха районах тощо.

Цікавим, на нашу думку, є досвід надання субсидій органам місцевого самоврядування для проведення тестування харчових продуктів на предмет забруднення радіоактивними речовинами¹⁵.

---

⁸ Сім років після «Фукусіми»: Японія вшановує пам'ять жертв руйнівного цунамі. Главком. URL: <https://glavcom.ua/world/observe/sim-rokiv-pislya-fukusimi-yaponiya-vshanovuje-pamyat-zhertv-ruynivnogo-cunami-479949.html>

⁹ 原子力損害の賠償に関する法律（原賠法. URL: <https://www.jaero.or.jp/sogo/detail/cat-07-02.html>

¹⁰ 東京電力原子力事故により被災した子どもをはじめとする住民等の生活を守り支えるための被災者の生活支援等に関する施策の推進に関する法律. URL: <https://laws.e-gov.go.jp/law/424AC0100000048/>

¹¹ 福島復興再生特別措置法. URL: <https://laws.e-gov.go.jp/law/424AC0000000025>

¹² 平成二十三年三月十一日に発生した東北地方太平洋沖地震に伴う原子力発電所の事故により放出された放射性物質による環境の汚染への対処に関する特別措置法. URL: <https://laws.e-gov.go.jp/law/423AC1000000110/>

¹³ 復興庁について. URL: <https://www.reconstruction.go.jp/>

¹⁴ 復興政策10年間の振り返り. URL: <https://www.reconstruction.go.jp/311kyoukun/archive/chapter7-verse4.html#chapter7-verse4-2>

¹⁵ キーワード. URL: <https://www.maff.go.jp/>

Висновки

Питання соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, є актуальним.

Верховною Радою України прийнято Постанову «Про вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та про заходи, пов'язані з 40-ми роковинами Чорнобильської катастрофи», що має суспільно-політичне та гуманітарне значення і засвідчує послідовність державної політики пам'яті.

На нашу думку, донині існують проблеми, пов'язані з медичним обслуговуванням, соціальним захистом і пенсійним забезпеченням ліквідаторів катастрофи та постраждалих осіб. У цьому контексті цікавим є досвід Японії щодо реалізації низки заходів, спрямованих на підтримку постраждалих від наслідків землетрусу та аварії на АЕС Фукусіма-1, зокрема щодо політики довгострокової реабілітації.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

* Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.